

Joe van Arabië

Eerste druk, juli 2012
© 2012 Nick de Gooijer

Coverbeeld: de Golf van Akkaba, een lithografie van Louis Haghe naar een tekening van David Roberts
Portretfoto: Sanne Henneman

ISBN: 978-90-484-2534-1
NUR: 336

Uitgever: Free Musketeers, Zoetermeer
www.freemusketeers.nl

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor de directe of indirecte gevolgen hiervan.

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever worden openbaar gemaakt of vervaelvoudigd, waaronder begrepen het reproduceren door middel van druk, offset, fotokopie of microfilm of in enige digitale, elektronische, optische of andere vorm of (en dit geldt zonodig in aanvulling op het auteursrecht) het reproduceren (I) ten behoeve van een onderneming, organisatie of instelling of (II) voor eigen oefening, studie of gebruik welk(e) niet strikt privé van aard is.

Joe van Arabië

Nick de Gooijer

“[...] ik was het maar, in beginsel onschuldig en verliefd
op de liefde, louter onverzadigbaar waar het de geneugten
betreft die je kunt aantreffen op een afgelegen stukje strand,
als de zon hoog aan de hemel staat en het witte zand langzaam
je huid in vuur en vlam zet en de heldere blauwe zee fluistert *nu*
en later, nu en altijd, liefde en leven en de alles genezende zee”.

Uit: 'Jeruzalem Poker',
Edward Whitemore.

I.

De zon scheen. De man lachte. De palmen wuifden zacht.

‘Waar denk je aan?’ vroeg de vrouw.

De man lag op zijn rug, zijn hoofd in haar schoot, zijn hemdsmouwen opgerold. Ze had haar lange rok tot boven haar knieën opgeslagen. Ze haalde haar vingers door zijn haar. Het was zilvergrijs, maar nog steeds vol, stevig. Hij was nog steeds een knappe man. Ze hield haar hoofd schuin, en bekeek zijn gezicht, zijn gebruide huid, zijn fijne rimpels.

Hij sloeg zijn ogen op naar haar, en bekeek op zijn beurt het gezicht boven het zijne. Ze lachte. Die blauwe ogen van hem, die altijd dansende blauwe ogen. Ze lachte, alsof ze zich geen houding wist te geven. Zijn blik maakte haar verlegen, ze sloeg haar doek over haar neus en ze hield haar ogen op zijn gezicht.

Hij rekte zich en trok aan het omslagdoek. ‘Niet doen,’ schudde ze. ‘Mooi,’ lachte hij. ‘Oud,’ antwoordde ze alsof ze zich excuseerde. Hij trok het omslagdoek verder af. ‘Mooi,’ zei hij weer, zachter nu, maar meer gemeend. Hij wreef over haar gezicht, zij koesterde zijn hand. ‘Mooi.’ Hij liet zijn hand over het landschap van haar gezicht dwalen, het landschap van haar ziel.

De plaats waar haar ogen woonden, hypnotiserend als slapende leeuwen. Betoverend als altijd. Ze zeiden geen woord. Hij streek zacht over het litteken langs haar slaap dat ze van haar tweede of derde echtgenoot had gekregen. De rimpels in haar kin, de lijnen rond haar mond en lippen. Hij keek haar aan. ‘Joe,’ zei ze.

‘Het was een lange reis,’ zei Joe.

‘*Jallah*,’ antwoordde de vrouw – ‘het is volbracht.’

‘Ja,’ zei Joe. Zijn blik keek langs haar heen, de helderblauwe lucht in. De oase lag aan zijn voeten. Hij was zich bewust van de grond waarop zij zaten, de warmte van het zand en de korrels tussen zijn vingers. Hij voelde dat hij thuisgekomen was.

‘Sari?’ zei Joe. ‘Ja Joe?’ antwoordde Sari.

Joe draaide zijn hoofd. Verderop, bij het vierkante huis, zag hij de kinderen staan.

‘Ik ga hier nooit meer weg,’ zei hij. Toen sloot hij zijn ogen. De vrouw glimlachte. Ze wiegde zijn hoofd in haar schoot, en haalde haar hand door zijn haar. Ze boog haar gezicht tegen het zijne en kustte hem. Toen brak ze, en begon te huilen.

De kinderen kwamen aanrennen.

Joe was stil.

II.

Engeland, 1917.

Tyneham was een klein plaatsje op het Isle of Purbeck, dat bekend is om zijn rode eekhoorns, in de groene lappendeken van weilanden van het district Dorset.

Geografisch gezien was Purbeck geen eiland maar een schiereiland, aan de krijtkusten die dateren van het Jurassische tijdperk van Englands Westkust.

Even buiten het centrum van het dorpje, op een van de hoogste kliffen en met een adembenemend uitzicht over het stuk zee dat Het Kanaal werd genoemd, stond Hattenham House. Dit was het huis van de zeildoekfabrikant George Cedd Whittemore. Bewoners van Tyneham zeiden dat het huis zo mooi stond dat je bij helder weer Frankrijk kon zien liggen.

Maar Frankrijk was wel zo ongeveer het laatste waar George Whittemore aan dacht deze koude winterochtend, 17 januari 1917. Hij stond boven, in de grote slaapkamer, aan het kraambed waar zijn vrouw in lag – en dat liet ze hem weten ook.

‘Rustig aan mevrouw,’ zei dokter Abbott, ‘het gaat prima.’ ‘George!’ riep Helen Whittemore weer. ‘Luister maar naar de dokter, lieve,’ antwoordde George die naast de dokter stond. ‘Hij is er al bijna uit, je doet het geweldig.’

In de kamer aanwezig, naast George Whittemore en zijn vrouw Helen, bij wie het zweet in kanalen van haar gezicht liep, waren dokter Abbott, de huisarts van Tyneham. Naast hem stond mevrouw Waters, de huishoudster, samen met haar dochter Kate, die als dienstmeid in het gezin werkte. Als laatste stond Balthasar Lemuel Whittemore, de vader van George en de opa van het mannetje dat op het punt stond zijn intrede te doen in het gezin Whittemore, verder weg van het bed.

‘Oh God!’ verzuchtte Helen en ze keek naar George. ‘Oh, ik zweer je, George Cedd Whittemore, dat dit voor het laatst is!’ ‘Hij is er bijna!’ riep George. ‘Oh Helen, je zou....,’ Verder kwam hij niet. ‘Mevrouw Waters!’ riep dokter Abbott weer. Hij haalde het kind en droeg het gelijk over aan de huishoudster, die het in een dekentje sloeg. ‘George, ik hoor niets!’ riep Helen. ‘Hij is er!’ riep George. ‘Oh Helen, je moet hem zien!’ George boog zich over het bundeltje dat mevrouw Waters in haar handen hield. ‘Ik hoor hem niet!’ riep Helen weer. ‘Is het wel goed?’ Mevrouw Waters sloeg het dekentje open, en pakte het kind bij de enkel-tjes. Ondersteboven bungelend leek het zijn ogen wat open te doen, en op zijn kop zijn moeder voor het eerst te bekijken. De harde hand van mevrouw Waters

kwam met een pets op het achterwerk van het kind, dat geen andere reactie leek uit te lokken dan dat er een verbaasde uitdrukking op diens gezichtje kwam. Het kind bleef stil bungelen. De tweede klap sorteerde meer effect, de verbaasde uitdrukking maakte plaats voor een frons en de baby barstte in gehuil uit. 'Zo,' zei mevrouw Waters, 'dat is een gezonde jongen.' Ze pakte het kind weer en sloeg het terug in de deken, daarna legde ze het naast de moeder. George kwam erbij zitten. 'Kijk,' zei hij zacht, 'daar zullen we hem hebben. Is hij niet geweldig?' Helen keek even naar het huilende kind naast haar, en wendde toen haar gezicht af. Ze zei niets, maar George leek alleen oog voor het kleine jongentje te hebben. Hij wreef zacht met zijn vinger over het wangetje, en fluisterde het toe. 'Daar ben je dan. Daar ben je dan eindelijk, Joseph Aubin.' Het kind draaide zijn hoofdje naar de man die hem aaide en zacht toesprak, en stopte met huilen. Het leek zelfs alsof er iets van een lach op het kleine gezichtje verscheen. 'Kijk dan, Helen,' zei George, maar Helen hield haar gezicht de andere kant op gericht, en zuchtte diep, na alle inspanningen. 'Ik ben moe,' zei ze.

~

Dokter Abbott stond zijn handen te wassen in een geëmailleerde kom. Kate bracht hem een handdoek. 'Dank je, kind,' zei hij. 'Kate,' klonk mevrouw Waters' stem, 'haal nog een paar handdoeken en zet een ketel op. De dokter heeft na zijn harde werk vast trek in een kopje thee, niet, dokter?' Balthasar schoof de huishoudster opzij. 'Thee is voor de meisjes,' grijnsde hij. 'Iets sterkers zou er wel in gaan, niet, m'n goeie Epefrinus?' Dokter Abbott lachte. Alleen Balthasar Whittemore, zijn oude jeugdviend, noemde hem nog bij zijn voornaam. 'Misschien een glaasje brandy, Balt?' antwoordde hij. 'Precies,' lachte Balthasar weer, 'mevrouw Waters?' De oude huishoudster keek Balthasar even aan, zij was niet zijn grootste vriendin. Ze vond de goeditziende oudere Schot vaak een nogal zelfingenomen manspersoon, en dat stak ze niet onder stoelen of banken. 'Zoals u wilt,' zei ze, 'heren.' Epefrinus Abbott lachte, hij kende zijn vriend beter. 'Nog steeds een fijnzinnige manier met de vrouwtjes, niet Balt?' Balthasar trok zijn wenkbrauwen op alsof hij niet wist waar Abbott het over had. 'Mevrouw Waters?' vroeg hij nog voor ze de kamer uit was en luid genoeg voor haar om het te horen. 'Prachtig mens. Kan me geen hartelijker wezen in heel Engeland voorstellen.' De deur klapte iets te hard dicht.

George sloeg het kind, dat nu stil om zich heen leek te koekeloeren, weer in het dekentje en legde het op zijn arm. Hij stond op uit het bed, en liep op de twee mannen toe. Helen volgde hem met haar blik. Toen ze zag dat Balthasar haar met een lachje aankeek sloeg ze haar blik weer neer.

‘Ssst,’ zei George, en hij presenteerde zijn zoon aan de dokter en zijn vader. ‘Kijk eens,’ fluisterde hij verder. Toen richtte hij zich tot de mannen. ‘Mag ik je voorstellen,’ sprak hij tot de baby, ‘Joseph Aubin Whittemore, dit zijn je opa, Balthasar, en de dokter.’ De twee mannen bogen zich naar het kind, en Balthasar stak zijn handen uit en pakte het jongentje over van zijn zoon. Hij hield het kind in beide handen recht voor zijn gezicht, lachte het toe en kuste het. ‘Hallo Joe,’ zei hij. ‘Ik ben je opa. Het is me een voorrecht je te mogen ontmoeten.’ Hij kuste het kind weer, en voelde dat hij vanuit het bed aangekeken werd. ‘Het is alsof het er een van mezelf is,’ zei hij en gaf het kind over aan de dokter. ‘Hier Epefrinus –niet laten vallen.’ De dokter pakte het kind aan. ‘Hebben ze met jou ook niet gedaan,’ antwoordde hij.

Balthasar pakte zijn zoon stevig bij zijn schouders, en omhelsde hem. Ze klopten elkaar op de rug. ‘Gefeliciteerd jongen,’ zei Balthasar en kuste George. ‘Pa,’ was het enige dat George kon uitbrengen, een traan twinkelde in zijn ooghoek. Over zijn schouder keek Balthasar naar Helen, en lachte. ‘Dat hebben we weer knap gedaan,’ zei hij. George lachte. Helen leek een kleur te krijgen, draaide haar hoofd en sloot haar ogen om te slapen. Balthasar liet George los, en liep langs het bed naar de jonge vrouw toe. ‘Helen,’ zei hij. ‘Jij natuurlijk ook gefeliciteerd met je jongen.’ Hij boog zich over het bed en kuste haar op haar wang, die nog gloeide. ‘Dank je, Balthasar,’ zei ze en kuste hem terug. ‘En jij met je kleinzoon.’ Ze keken elkaar aan.

Op dat moment verscheen mevrouw Waters weer in de kamer, met een dienblad met daarop een karaf theekleurige vloeistof en enkele glazen. Ze wilde het blad op het tafeltje bij het raam zetten. ‘We gebruiken hem in de salon,’ zei dokter Abbott terwijl hij het kind teruggaf aan George. ‘Moeder en kind kunnen wel wat rust gebruiken.’ Mevrouw Waters ogen schoten van de dokter naar de man bij Helen aan het bed. Toen pakte ze het blad weer op en liep naar de deur. ‘U drinkt toch zeker wel een glaasje mee, mevrouw Waters?’ kon Balthasar het niet weerstaan haar toe te voegen. Ze keek hem nog een keer aan, en verliet toen de kamer. ‘Je kunt wel een neut gebruiken, ouwe vleermuis,’ zei hij toen ze weg was. ‘Of misschien beter niet, God weet wat een furie er loskomt als die aan de borrel gaat.’ Balthasar lachte, Abbott en George ook. ‘Je moet haar niet zo plagen, vader,’ zei George. ‘Mevrouw Waters is een prima huishoudster.’ Schitterend,’ zei Balthasar. ‘Ga je mee, Epefrinus?’ vroeg hij toen en klopte zijn vriend op de schouder. ‘Dan laten we de jonge ouders nu met rust.’ George ging weer met Joseph naast Helen op het bed zitten, en kuste haar. Ze sloot haar ogen. ‘Ga maar,’ zei ze. ‘Ik wil even rusten.’

George, dokter Abbott en Balthasar dronken brandy in de rookkamer. Mevrouw Waters had het dienblad neergezet en Balthasar had zijn glas nagekeken om te zien of ze er niet in gespuugd had. De drie mannen lachten en praatten.

‘Joseph Aubin,’ zei Balthasar – ‘een goeie Schotse naam! Op zijn gezondheid.’ Hij nam een slok. Toen keek hij George aan. ‘Het is een bijzonder mannetje,’ zei hij, ‘dat hij zijn naam eer aan moge doen.’ George Whittemore humde instemmend. ‘Grote verwachtingen!’ proostte hij.

Joseph Aubin Whittemore werd geboren op 17 januari 1917, als jongste in een gezin van elf kinderen en een oude kat, Mr. Peckers, die kikkers vrat en van wie niemand precies wist hoe oud die was.

Het gezin Whittemore was een samengesteld gezin. George Whittemore was namelijk al eens eerder getrouwd geweest, met Christine Youngblood. Uit dat huwelijk waren zeven kinderen voortgekomen, van wie Andrew Bessus Whittemore, geboren in 1897, de oudste zoon was. Andrew was nu twintig, en woonde niet meer in bij het gezin. Hij was bijna twee jaar eerder in militaire dienst gegaan en droeg nu zijn steentje bij aan het front van de Eerste Wereldoorlog, in de Oostelijke campagne. Zijn ouders ontvingen regelmatig post van hem. Hij was nu onderweg naar Gaza, in Palestina.

Zijn een jaar jongere zuster Christina kwam alleen in de weekenden thuis, zij volgde een opleiding tot lerares aan het seminarie van Dorset.

Een jaar later, in 1899, werd Brendan Julian Whittemore geboren. Hij was nu 18 jaar, en nadat hij aanvankelijk ook voor een militaire loopbaan leek te kiezen, liet hij zich omscholen en voer nu als matroos in dienst van Hare Majesteit’s Royal Navy.

De kinderen die nog wel bij het gezin Whittemore inwoonden waren James Maurus Whittemore. James was 15, geboren in 1902 en kampte al van kinds af aan met een reumatische aandoening, waarvan George wist dat hij niet zou genezen. Maar James was een vrolijke jongen die met alles meedeed, ondanks de pijnen waaraan hij soms leed. Sommige dagen waren beter dan andere. En dan waren er de drie andere kinderen die George nog met Christina zou krijgen. Als eerste was daar Harvey Whittemore. Harvey werd geboren in 1904, en was nu dus 13 jaar oud. Net als James was ook Harvey een vrolijke jongen, maar hij kon soms in ongecontroleerde driftbuien vervallen. Harvey was scheel vanaf geboorte en droeg een bril met glazen dik als jampotbodems.

Zonder die bril leken Harvey’s ogen alle windrichtingen af te zoeken. Daar kwam nog bij dat Harvey niet al te slim was – in de woorden van dokter Abbott “liep zijn klok een paar slagen achter”.

Harvey werd opgevolgd door Brigid Whittemore, geboren in 1905 en nu 12 jaar. Een lief kind op wie werkelijk niets aan te merken viel. Na Brigid kwam haar zuster Dymphna Whittemore, geboren in 1907 en nu 10 jaar. Dymphna was, net als haar zuster, een lief meisje, maar ze leek, zelfs op haar jonge leeftijd, haar zenuwen moeilijk de baas. Ze waterde in bed, en werd meerdere malen slaapwandeland aangetroffen. Ook kon ze soms hyperventileren, en slecht in slaap komen. Ze deelde haar kamer daarom met haar oudere zus Brigid. Dymphna's zenuwachtige toestand werd wel eens toegeschreven aan de droevige gebeurtenissen kort na haar geboorte.

Kort na de bevalling van Dymphna verviel Christine in een ernstige koorts, een infectieziekte die ze niet meer te boven zou komen. Zes weken na de geboorte van haar jongste dochter overleed ze aan de gevolgen daarvan. George Whittemore bleef achter als weduwnaar met deze zeven kinderen.

Erg lang zou dat echter niet duren. Helen Lulworth werkte al in het gezin Whittemore als gouvernante. Zij stond de weduwnaar bij, en een jaar later trouwden zij. Geen negen maanden later schonk ze het leven aan een tweeling, Josephine – Josie- en Columcille – die iedereen Lucy noemde- Whittemore. De tweeling werd geboren in 1909 en de meiden waren nu 8 jaar oud. De bevalling was moeilijk geweest, en het was nog de vraag of de nieuwe mevrouw Whittemore nog kinderen zou kunnen krijgen. Zelf leek ze daar ook niet veel behoefte aan te hebben, toch kwam daar vier jaar later nog Anthony Dunstan Whittemore. Hij werd geboren in het jaar 1913, en was nu vier jaar oud. Meneer en mevrouw Whittemore besloten gescheiden slaapkamers aan te nemen, en Helen sliep met Anthony op de kamer. Drie jaar later, in een ontzettend hevig noodweer dat een ruit van de slaapkamer aan diggelen sloeg, voegde George zich bij hen. Als laatste tenslotte werd, in 1917, Joseph Aubin Whittemore geboren. De twee echtelieden vertrokken weer naar hun eigen slaapvertrekken, en de twee jongens, Joseph en Anthony, werden samen op een kamer gelegd.

Tot de overige huishouding van het gezin Whittemore, naast meneer en mevrouw met de acht kinderen die nog thuis woonden, behoorden op min of meer vaste basis mevrouw Waters met haar dochter Kate, meneer Rogers, de jonge privé-leraar van het gezin, en George's vader, Balthasar Lemuel Whittemore.

Balthasar verbleef regelmatig in Hattenham House, als hij niet in het buitenland op avontuur was. Zelfs voor George zelf waren zijn vader's bezigheden niet helemaal duidelijk. Hij wist dat hij zich regelmatig in het buitenland ophield, de ene keer in Jeruzalem, dan weer eens een periode in Egypte. Hij wist dat zijn vader academisch onderlegd was en een aanstelling op Oxford bezat, maar dat hij even

zovele malen veldwerk verrichtte bij oudheidkundig onderzoek, of zich als archeoloog verhuurde aan de diverse wetenschappelijke expedities. Als Balthasar dan weer eens in Engeland was, logeerde hij regelmatig bij hen – de laatste keer driekwart jaar geleden en nu weer met de geboorte van Joseph. Hij zou echter, wist George, maar al te spoedig weer vertrekken en afreizen naar een verder gelegen horizon.

Dit was het gezin waarin Joe geboren werd.

~

George Whittemore had zich lang daarvoor, toen hij nog met Chrissy getrouwd was, ingekocht in de Tyneham zeildoekfabriek, die hij later zelfs geheel overnam. Het had hem een goede investering geleverd en dat was het ook, hij wilde hiermee de toekomst voor zijn gezin zeker stellen. Harvey zou zijn vader niet op gaan volgen, dat was duidelijk, maar wie weet een van de andere jongens. De eerste jaren van het nieuwe bedrijf waren niet makkelijk geweest, maar investeringen hadden hun vruchten afgeworpen en de Tyneham zeildoekfabriek was uiteindelijk met winst gaan draaien. Tot de Eerste Wereldoorlog uitbrak. De aanvoer van grondstoffen haperde, en droogde uiteindelijk bijna geheel op. Daarbij werd de vraag naar traditionele zeildoeken, met het afnemen van de al even traditionele zeilvaart, ook steeds minder. Vanaf de winter van 1917 moest George geleidelijk aan beginnen personeel te ontslaan – iets dat hem zwaar viel, daar de plaatselijke middenstand voor een deel op de fabriek leunde, en sommige mannen al tientallen jaren voor de fabriek werkzaam waren geweest.

George kwam, als hij op de fabriek was, zijn kantoor niet meer uit, en als hij thuisbleef zat hij hele dagen op zijn werkkamer.

Een paar maanden na Joe's geboorte, eind april 1917, ontving George een bericht dat de stemming er niet op verbeterde.

Met de post was een groot pakket gekomen. George dacht eerst dat het van zijn vader was, die hem wel vaker brieven of pakjes uit het buitenland stuurde, vaak met de bedoeling dat later op te komen halen. Balthasar was nu alweer een paar maanden vertrokken naar het buitenland, en mevrouw Waters pakte het pakketje aan en bracht het George op zijn werkkamer, waar hij zat te drinken.

'Dit is zojuist voor u gekomen, meneer,' zei ze en ze legde het pakket op zijn bureau. George keek er met een half oog naar, deed net alsof hij het druk had met een leeg vel papier en knikte naar de huishoudster. 'Dank u, mevrouw Waters,' zei hij. 'Is dat alles, meneer?' vroeg ze. 'Ja, dank u. U kunt wel gaan, mevrouw Waters,' zei hij zonder op te kijken.

Mevrouw Waters trok de deur achter zich dicht, en vertrok. Ze liep de trap af, het stille huis door. In de bijvertrekken kregen de kinderen les. Ze was in de keuken, toen ze een schreeuw hoorde van boven, uit de werkkamer die ze juist verlaten had. Ze schrok en draaide zich om. Van boven klonk gehuil, en een jammerlijk ‘neeneenee.’

Ze keerde op haar schreden terug, en bleef beneden aan de trap staan wachten.

In zijn kamer had George het pakket opengemaakt. Aan de stempels had hij gezien dat het uit het buitenland kwam, zonder daar verder al teveel acht op te slaan. Uit het pakket kwam een zandkleurig uniform, met brieven en een foto – van Andrew, zijn oudste zoon.

De brief kwam van het War Office, waarin George gecondoleerd werd met het verlies van Andrew Bessus Whittimore. Hij was gesneuveld bij de 2^e slag bij Gaza. Door zijn tranen heen las George woorden als ‘eervol’, en ‘heldhaftig optreden.’ Andrew had gediend in de 54^e Divisie van het 161^e Brigadierspeleton. Zijn groep van 20 man was nabij Beersheba omsingeld geraakt door een leger van 600 tot de tanden gewapende Turken, wat had geresulteerd in een Ottomaanse overwinning. Heldhaftig of niet, Andrew had slechts 1 tank in zijn groep gehad. Ze hadden met de moed der wanhoop nog een bajonetcharge uitgevoerd. Maar ze hadden geen schijn van kans gehad.

Andrew was geïdentificeerd aan de hand van de papieren op zijn lichaam. Zijn stoffelijke resten waren al ter aarde gedragen op het Hadra Military Cemetery in Alexandrië. Postuum had hij het Kruis gekregen. Andrew was 20 jaar oud geworden.

George begroef zijn gezicht in het uniform, snoof het op alsof hij de laatste geuren van zijn zoon zelf in zich op wilde zuigen, en huilde en huilde.

De kinderen waren op de gang gaan kijken, maar niemand durfde binnen te gaan. Uiteindelijk legde George het kostuum neer op zijn bureau, liep de kamer uit de gang op, langs de kinderen die hij links en rechts over het hoofd aaide. Hij veegde zijn gezicht aan zijn handen en liep naar de kamer waar Joe, slechts een paar maanden oud, lag te slapen. Hij boog zich over het wiegje en tilde het kind eruit. Met kleine Joe op zijn arm liep hij de gang weer op, terug naar zijn werkkamer. ‘U kunt doorgaan,’ zei hij in het voorbijgaan tegen meneer Rogers, de leraar. Toen sloot hij de deur achter zich, en met kleine Joe slapend op zijn schoot, bleef hij naar buiten staren.

Die avond, voor het eerst in tijden, vervoegde George zich niet bij de rest van het gezin voor het avondeten. Helen legde de kinderen uit wat er gebeurd was en

dat hun oudste broer niet meer thuis zou komen, en dat iedereen maar lief moest zijn voor papa.

~

‘George, ik maak me zorgen.’ George keek zijn vrouw aan. Het was alweer een paar maanden na het overlijden van Andrew, maar George zonderde zich steeds meer af. ‘Waar maak je je zorgen om, lieverd? Dat is helemaal nergens voor nodig.’ ‘Ik maak me zorgen om jou, George. Je bent zo....,’ Helen wachtte even, ‘..afwezig.’

George keek haar weer aan. ‘Hoe bedoel je?’ vroeg hij toen. ‘Ik ben er toch?’ ‘Jawel,’ zei ze, ‘je bent er wel.’ Ze schudde haar hoofd, en liep op hem toe. ‘Ik weet het ook niet. Andrew. Ik weet dat je er verdriet van hebt. Wij allemaal.’ Bij deze laatste woorden leken zijn ogen op te flakkeren. Ze stond aan zijn tafel, en keek naar de karaf op zijn bureau. Die was leeg. ‘George,’ begon ze weer. Hij keek nu naar buiten, waar het donker was. Ze zag dat hij het vloeiblad op zijn bureau helemaal onder gekrast had. ‘De fabriek,’ zei ze toen. ‘Ik hoor, dingen, uit het dorp.’ ‘Wat hoor je dan?’ vroeg hij weer, bitser nu. ‘Dat het niet goed gaat? Hoor je dat, Helen? Dat er geen rol meer de poort uitgaat? Wat heb je gehoord?’ Het leek alsof ze tegen haar tranen moest vechten. ‘Ik hoor dat je al een paar weken niet op de fabriek gezien bent,’ ging ze verder. ‘Ik hoor dat je alle mannen naar huis hebt gestuurd op een paar na, en dat je die tegen half geld thuis laat zitten. George, dat kan toch niet zo?’ Het klonk alsof ze nu op het punt stond te gaan huilen. ‘Wat moet ik dan?’ viel George ineens uit. ‘Lieve Helen, wat moet ik dan? Honderd man laten komen en volledig uitbetalen om niets te komen doen?’ De tranen ontsnapten Helen en George stond op om haar handen vast te pakken. ‘Lieverd,’ zei hij. ‘Het komt gerust wel goed. De zaken staan er beroerd voor, ik weet het, maar ook dat komt gerust wel goed. Die gore rot-oorlog heeft zijn langste tijd gehad, en dan komt het met ons ook weer goed – geloof me, ik zie het nu al. We trekken aan, maar het gaat nog erg langzaam.’

Als die smerige oorlog straks voorbij is, komt het met ons wel goed, let op mijn woorden.’ ‘Denk je echt?’ vroeg ze. Hij lachte. ‘Ik weet het zeker,’ zei hij. ‘Over een paar maanden is het een nieuw jaar, dan is het 1918 en dan is die oorlog voorbij. Vertrouw mij maar.’ Ze legde haar hoofd op zijn borst, en knikte. Hij keek het raam uit, door zijn eigen reflectie de nacht in. ‘Volgend jaar wordt alles anders.’